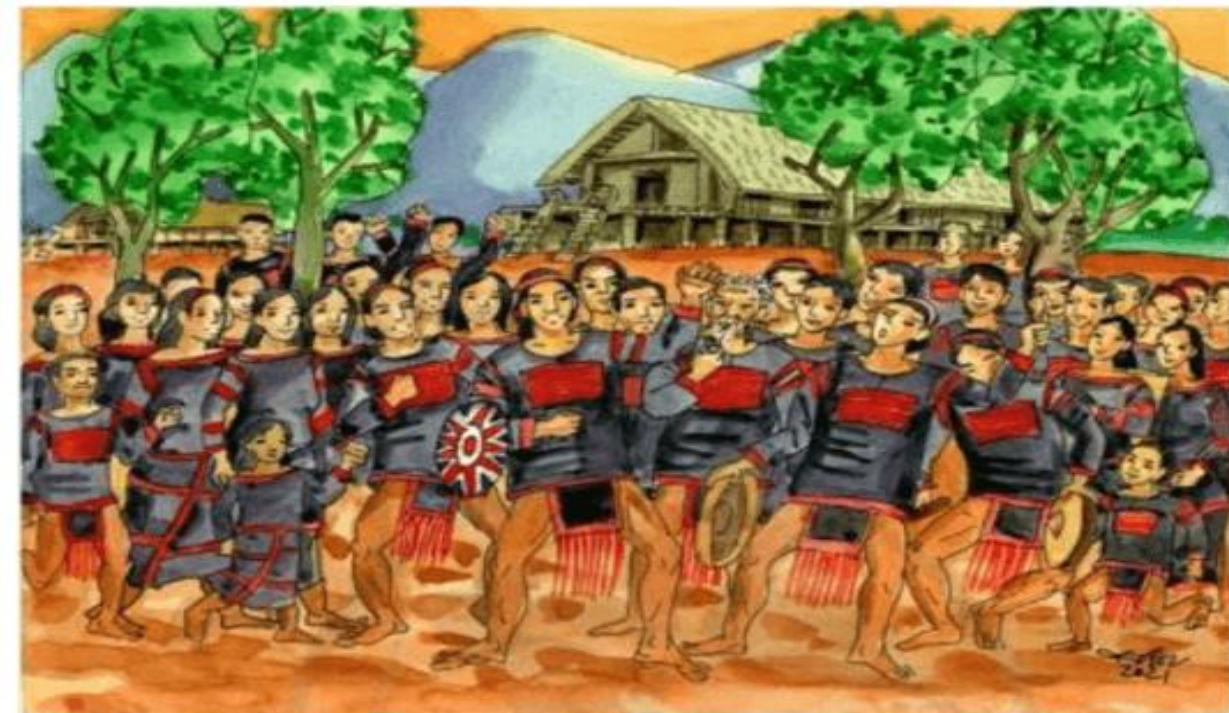

BỐI CẢNH LỊCH SỬ - - VĂN HÓA

Sử thi ra đời chủ yếu trong các giai đoạn xung đột:

- Giữa con người với thần quyền.
- Giữa các cộng đồng với nhau.
- Giữa tinh thần tự do của con người và các trật tự của luân lí xã hội.

CẢM HỨNG CHỦ ĐẠO

SỬ THI

Là trạng thái tình cảm mãnh liệt, say đắm xuyên suốt tác phẩm văn học.

- Gắn liền với tư tưởng chống thần quyền.
- Lập trường của người kể đứng hẳn về phía nhân vật anh hùng để ngợi ca sức mạnh của cộng đồng.

→ **Cảm hứng ngợi ca người anh hùng, ngợi ca những phẩm chất của cộng đồng mà người anh hùng là đại diện.**

Thời gian

- Thuộc về quá khứ “một đi không trở lại” của cộng đồng.
- Thường gắn với xã hội cổ đại hoặc xã hội phong kiến.

Không gian

Mở ra theo những cuộc phiêu lưu gắn với các kì tích của người anh hùng.

Nhân vật

Hiện thân cho cộng đồng, hội tụ những đặc điểm nổi bật như:

- Sở hữu sức mạnh, tài năng, lòng dũng cảm phi thường.
- Luôn sẵn sàng đối mặt với thách thức, nguy hiểm.
- Lập nên kì tích, uy danh lẫy lừng.

Cốt truyện

- Tổ chức theo quan hệ xung đột giữ con người với thần quyền, giữa cộng đồng này với cộng đồng khác.
- Xoay quanh cuộc phiêu lưu và những kì tích của nhân vật chính.
- Tô đậm phẩm chất của người anh hùng.

Lời của người kể chuyện

- Thường ở ngôi thứ ba.
- Thể hiện thái độ tôn vinh, ngợi ca người anh hùng có công với cộng đồng.

Lời của nhân vật sử thi

- Thường là lời đối thoại.
- Thể hiện hành động, tính cách anh hùng.

Thái độ, cảm xúc của người kể chuyện

Nghiêm trang, thành kính đối với các sự kiện, nhân vật thông qua cách sử dụng ngôn từ, giọng điệu, hình ảnh, ... trong văn bản sử thi.

ĐĂM SĂN CHIẾN THẮNG MTAO MXÂ Y

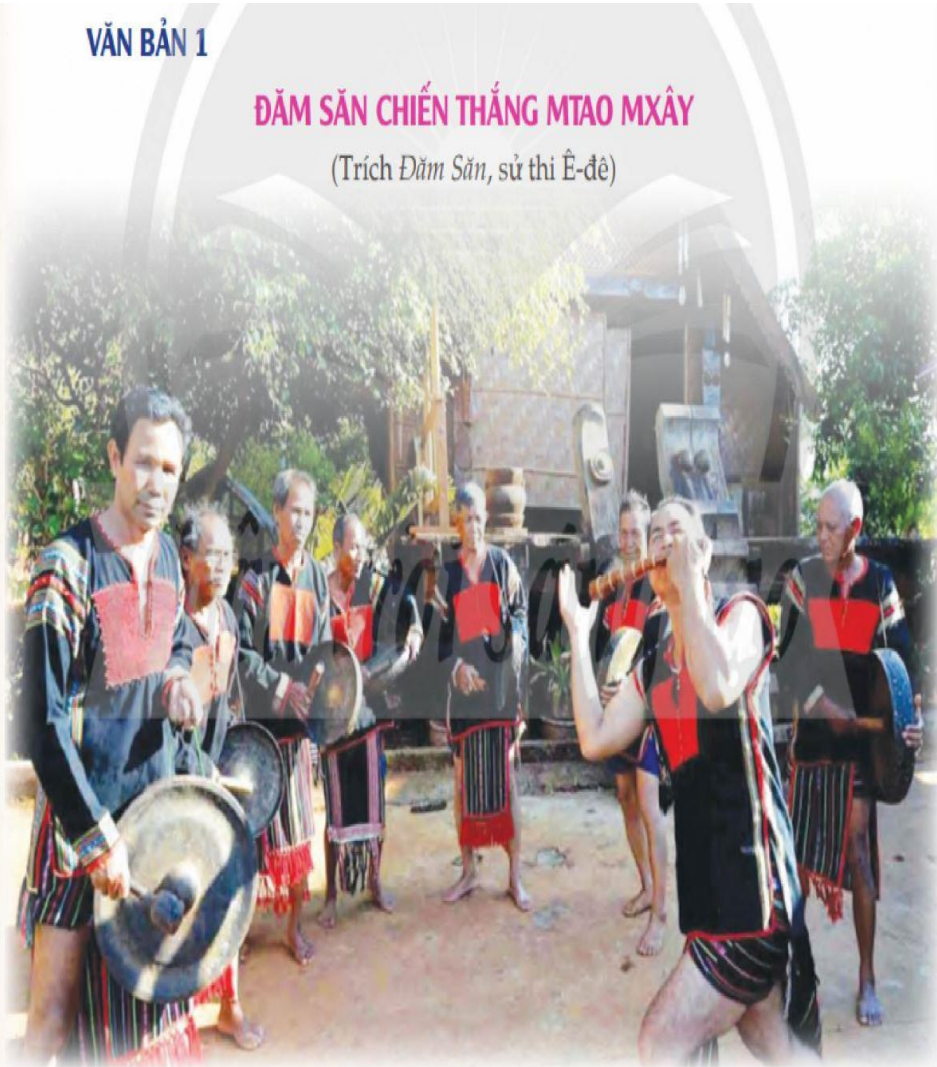
(Trích *Đăm Săn* – sử thi Ê-đê)

Tóm tắt đoạn trích

VĂN BẢN 1

ĐĂM SĂN CHIẾN THẮNG MTAO MXY

(Trích *Đăm Săn*, sử thi Ê-đê)

Hình: Rộn tiếng cồng chiêng bên nhà dài truyền thống

Hơ Nhị bị bắt cóc, Đăm Săn cùng tôi tớ kéo đến nhà Mtao Mxây để đòi lại vợ

Hai tù trưởng múa khiên đọ sức

Đăm Săn nhận được sự giúp đỡ của Hơ Nhị và ông Trời đã giết được Mtao Mxây

Đăm Săn thu phục tôi tớ của Mtao Mxây

Đãi tiệc ăn mừng chiến thắng kéo dài “suốt cả mùa khô”

- **Nhân vật anh hùng trong sử thi:** Đăm Săn
- **Không gian sử thi:**
 - Không gian đối đầu giữa hai tù trưởng
 - Không gian sinh hoạt ăn mừng chiến thắng của thị tộc
- **Thời gian sử thi:** Thời huy hoàng của người Ê - đê cổ đại
- **Cốt truyện sử thi**
 - Đăm Săn giết chết Mtao Mxây để đòi lại vợ
 - Phát triển thị tộc, khẳng định uy danh của một tù trưởng

ĐỌC
HIỂU
CHI
TIẾT

1. Cuộc đối đầu giữa hai tù trưởng

a. Nguyên nhân

Tù trưởng Mtao Mxây nhân lúc Đăm Săn cùng dân làng lên rẫy ra sông làm lụng đã kéo người tới cướp phá buôn của chàng, bắt Hơ Nhị (vợ Đăm Săn) về làm vợ hén. Đăm Săn tổ chức đánh trả, cứu vợ trở về.

→ Chiến đấu vì danh dự, hạnh phúc của thị tộc.

b. Màn khiêu chiến

- Đến tận chân cầu thang khiêu chiến.

- Không dám bước xuống, trêu tức.

- Nói khích với thái độ khinh bỉ dụ Mtao Mxây ra khỏi nhà.

- Xuống nhưng sợ bị đâm, bước đi tần ngần, do dự.

Chủ động, tự tin

Bị động, sợ hãi

Đăm Săn

Mtao Mxây

c. Màn giao đấu

HIỆP 1

Đăm Săn

- Khích Mtao Mxây múa khiên trước.
- Điềm tĩnh xem khả năng của kẻ thù.

Người múa trước đi, ơ diêng!

Ta thì đâu có cậu mà học cậu, đâu có bác mà học bác! Chỉ có hai ta đây, người múa đi ta xem nào!

Vậy thì người hãy xem ta đây!

Mtao Mxây

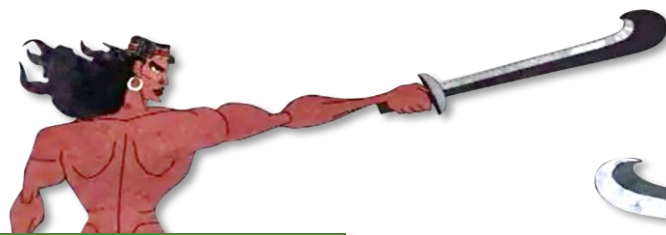
- Giả vờ khiêm tốn.
- Lộ bản chất ngạo mạn, kêu căng.
- Múa khiên vụng về.

Ta như gà làng mới mọc cựa klie, như gà làng mới mọc cựa echăm, chưa ai giẫm phải mà đã gãy mất cánh.

Có cậu, ta học cậu. Có bác, ta học bác. Có thần Rông, ta học thần Rông.

Thế người không biết ta đây là một người đã quen đi đánh thiên hạ, bắt tù binh, xéo nát đất đai thiên hạ hay sao?

HIỆP 2

Đăm Săn

- Múa khiên tài giỏi, áp đảo kẻ thù.
- Nhận được miếng trầu của Hơ Nhị, sức mạnh tăng gấp bội.

*Một lần xóc tới, chàng vượt một đôi tranh.
Một lần xóc tới nữa, chàng vượt một đôi lô ô.
Chàng chạy vun vút qua phía đông, vun vút qua phía tây.*

Đăm Săn đã đón được miếng trầu. Chàng nhai trầu, sức chàng tăng lên gấp bội.

Mtao Mxây

- Hoảng hốt bỏ chạy.
- Chém trượt.
- Cầu cứu Hơ Nhị → Đã yếu sức.

Bước cao bước thấp chạy hết bãi tây sang bãi đông. Hắn vung đao chém phập một cái, nhưng chỉ vừa trúng một cái chảo cột trầu.

Mtao Mxây bảo Hơ Nhị quăng cho hắn một miếng trầu.

Đăm Săn

- Múa khiên và đuôi theo Mtao Mxây.
- Đâm Mtao Mxây nhưng không thủng.

Chàng múa trên cao, gió như bão. Chàng múa dưới thấp, gió như lốc.

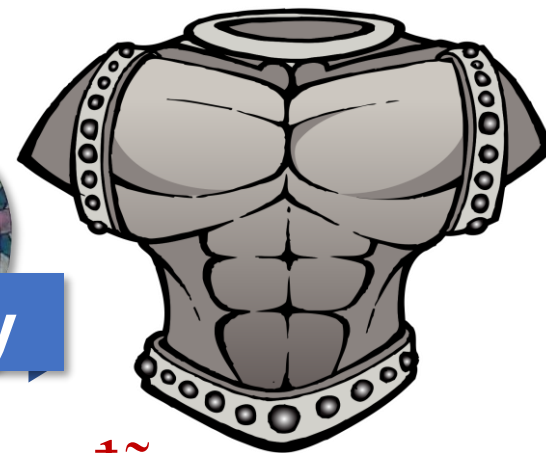
Khi chàng múa dưới thấp, vang lên tiếng đĩa khiên đồng. Khi chàng múa trên cao, vang lên tiếng đĩa khiên kên.

Khi chàng múa chạy nước kiệu, quả núi ba lần rạn nứt, ba đèo tranh bật rễ bay tung.

HIỆP 3

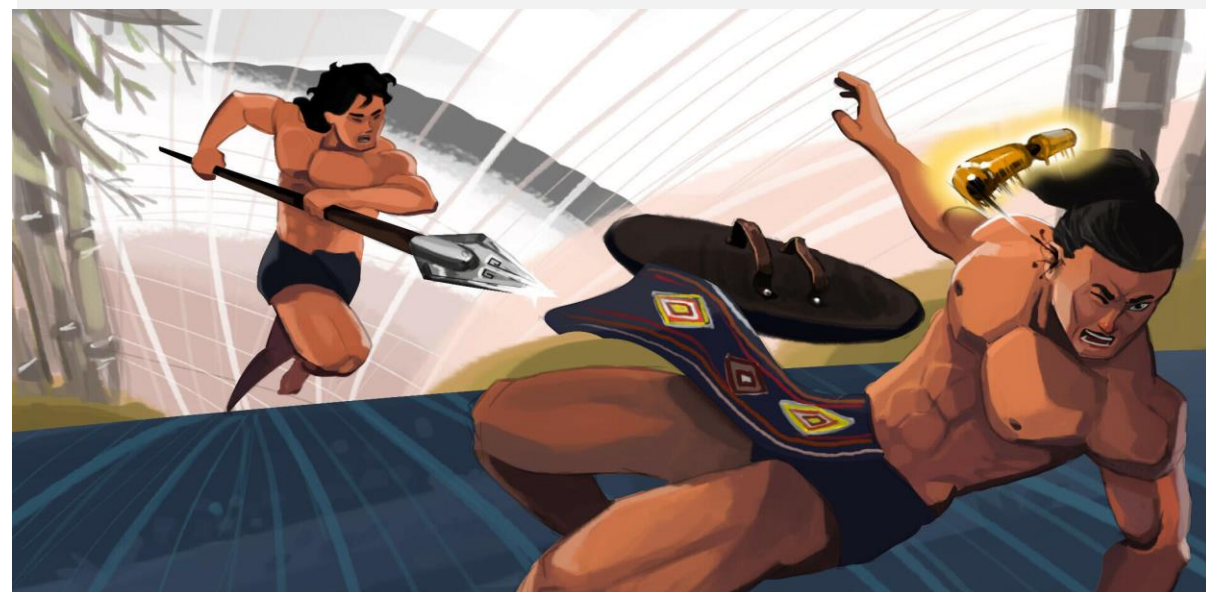

Mtao Mxây

- Vừa chạy vừa chống đỡ.

Cây giáo thần... nhằm đùi Mtao Mxây phóng tới, nhưng không thủng... đâm vào người Mtao Mxây, cũng không thủng.

HIỆP 4

Đăm Săn

- Cầu cứu thần linh và được thần linh giúp sức.
- Dùng chày mòn ném vào vành tai Mtao Mxây và giết chết kẻ địch.

Đăm Săn đã thấm mệt. Chàng vừa chạy vừa ngủ, mộng thấy ông Trời.

Chộp ngay một cái chày mòn, ném trúng vành tai kẻ địch.

Mtao Mxây

- Bị ném trúng vành tai, rơi giáp.
- Vùng chạy, ngã lăn ra đất.
- Bị Đăm Săn giết chết.

Cái giáp của Mtao Mxây tức thì rơi loảng xoảng. Mtao Mxây tháo chạy. Hấn tránh quanh chuồng lợn, ... Hấn tránh quanh chuồng trâu, ... Cuối cùng hắn ngã lăn quay ra đất.

Ý NGHĨA CỦA CÁC CHI TIẾT

MIẾNG TRẦU

Sức mạnh của thị tộc tiếp sức cho người anh hùng.

→ Miếng trầu của Hơ Nhị là sự hình tượng hoá sự ủng hộ của cộng đồng với cá nhân người anh hùng.

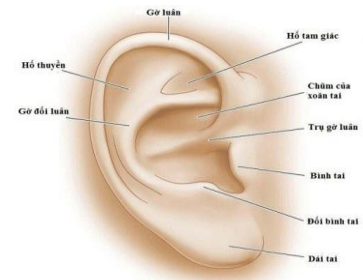
ÔNG TRỜI

Thần linh - chỉ giúp cho những ai chiến đấu vì lợi ích của thị tộc.

→ Sự giúp đỡ của ông Trời cho thấy sự gắn bó của con người với thần linh.

VÀNH TAI

Là chỗ hiểm, cơ quan cảm giác cực kì quan trọng, thiêng liêng.

KẾT LUẬN

- Hình tượng **Đăm Săn** mang vẻ đẹp dũng mãnh, kỳ vĩ, sức mạnh siêu phàm, tầm vóc thần linh, hội tụ sức mạnh cộng đồng. Đây cũng là ước mơ, khát vọng của cộng đồng có được người anh hùng chiến thắng mọi thế lực.
- **Mtao Mxây** tài năng kém cỏi, nhân cách hèn hạ nhưng lại huyênh hoang, tự mãn, chủ quan và ngạo mạn. Thất bại là điều tất yếu.

**ĐĂM SĂN CHIẾN
THẮNG MTAO MXÂY**

VÒNG CHUYÊN GIA	Nhóm 1, 2: Tìm hiểu cảnh tôi tớ, dân làng Mtao Mxây đi theo Đăm Săn	Nhóm 3, 4: Tìm hiểu cảnh Đăm Săn cùng dân làng ăn mừng chiến thắng
	<ul style="list-style-type: none"> - Sau trận đánh, tôi tớ và dân làng của Mtao Mxây đã làm gì? - Hành động của dân làng cho biết tình cảm của cộng đồng đối với tù trưởng Đăm Săn như thế nào? Qua đó, văn bản muốn truyền tải điều gì đến bạn đọc? 	<ul style="list-style-type: none"> - Phân tích khung cảnh ăn mừng chiến thắng (phong tục, không khí, ...) - Cảm nhận vẻ đẹp của Đăm Săn trong lễ ăn mừng chiến thắng (trang phục, ngoại hình, sức mạnh). Nhận xét nghệ thuật miêu tả nhân vật.
<p>Khép lại đoạn trích là cảnh ăn mừng chiến thắng thay vì miêu tả cảnh chết chóc.</p> <p>Lựa chọn miêu tả đó của tác giả dân gian có ý nghĩa gì?</p>		

2. Cảnh ăn mừng chiến thắng

a. Lễ cúng thần linh

Rượu năm ché, trâu dâng một con.

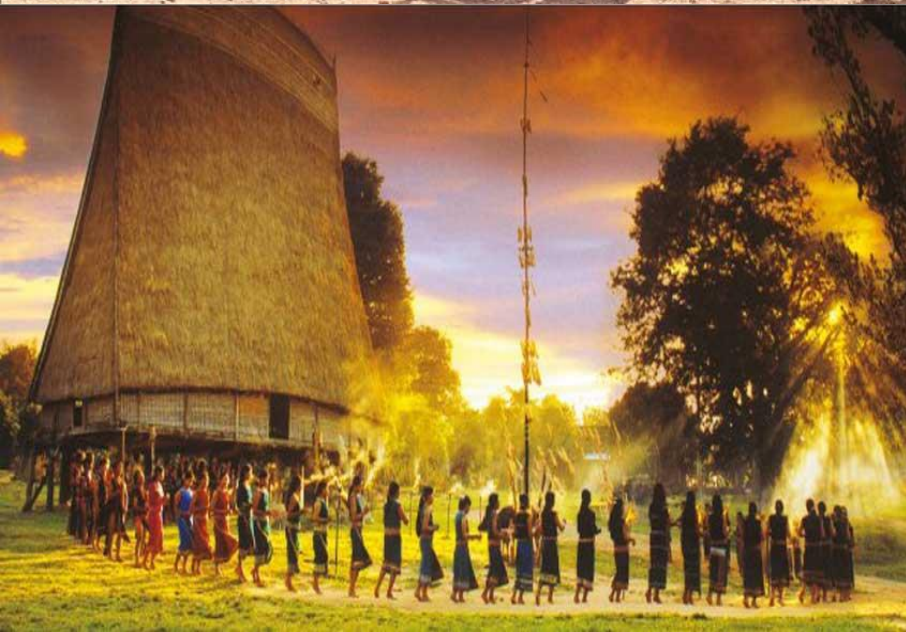
Lễ cúng

Rượu năm ché, trâu bảy con.

Lễ vật linh đình, hậu hĩnh, tôn trọng thần linh.

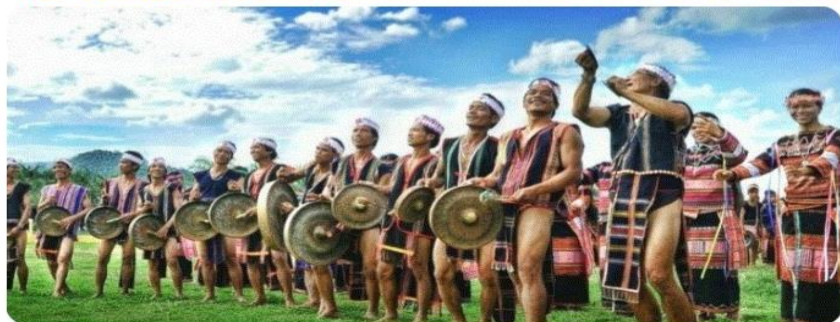
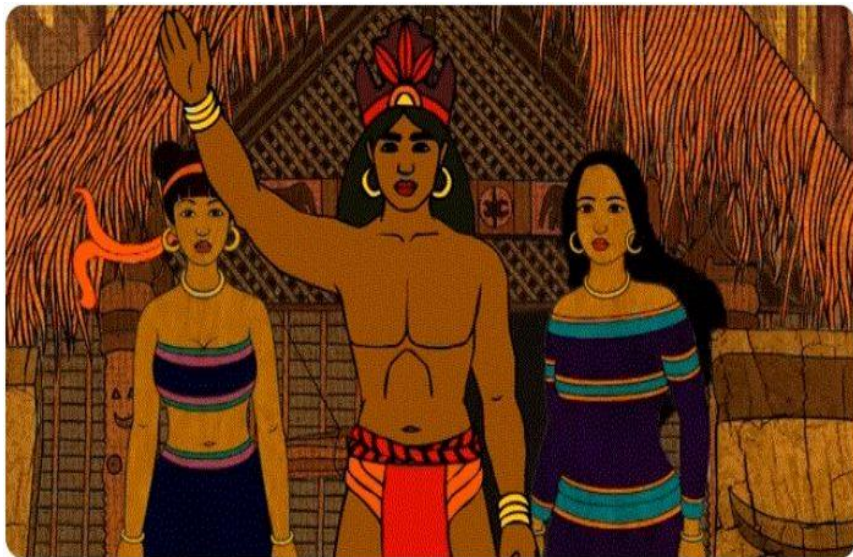
b. Lễ ăn mừng

- Rộn rã tiếng cồng chiêng.
- Rượu thịt nhiều vô kể.
- Khách đông nghịt, tôi tớ chật ních nhà.
- Tiệc “kéo dài suốt cả mùa khô”.

→ Sự giàu có, hùng mạnh của thị tộc.

c. Hình ảnh Đăm Săn

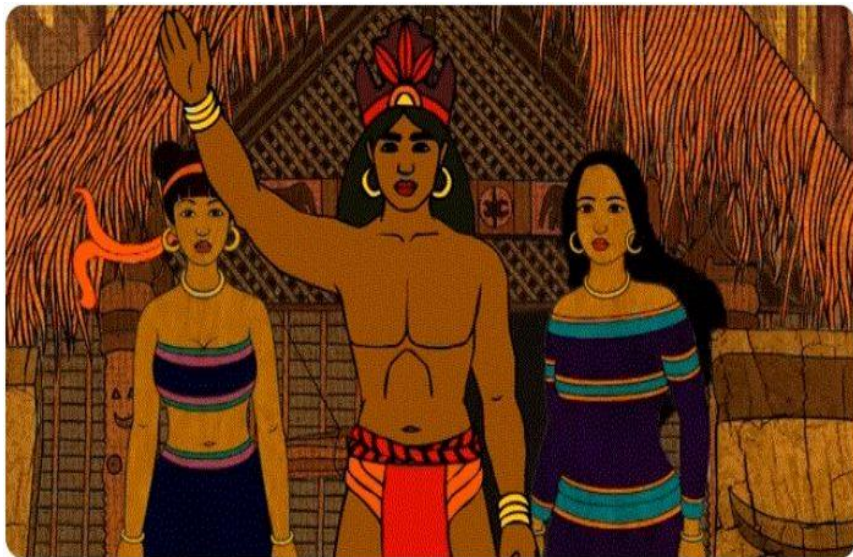

Trang phục

- Đầu đội khăn nhiều vai mang nải hoa.
- Ngực quấn chéo một tấm mền chiến, mình khoác một tấm áo chiến.
- Tai đeo nụ.
- Sát bên mình nghênh ngang đủ giáo gươm.

Đậm chất người anh hùng Tây Nguyên

c. Hình ảnh Đăm Săn

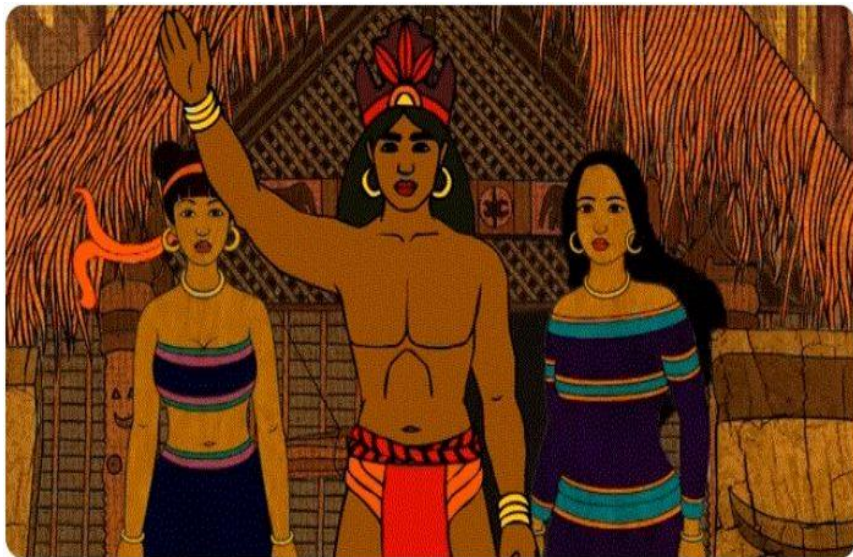

Ngoại hình

- Tóc thả trên sàn, hững tóc chàng ở dưới đất là một cái nong hoa.
- Đôi mắt linh lợi như mắt chim ghéch ăn hoa tre.
- Bắp chân chàng to bằng cây xà ngang, bắp đùi chàng to bằng ống bễ.

Phi phàm, mang tầm vóc vũ trụ

c. Hình ảnh Đăm Săn

Sức mạnh

- Uống không biết say, ăn không biết no, trò chuyện không biết chán.
- Ngang với sức voi đực.
- Hơi thở âm âm tựa sấm dậy.
- Nằm sắp thì gãy rầm sàn, nằm ngửa thì gãy xà dọc.
- Ngang tàng từ trong bụng mẹ.

Tù trưởng bản lĩnh, giàu có, uy danh

=> Hình ảnh Đăm Săn được miêu tả bằng cái nhìn ngưỡng vọng từ dưới nhìn lên trên, sùng kính, tự hào. Điều này có nghĩa người anh hùng sử thi được tôn vinh tuyệt đối.

Khép lại đoạn trích là cảnh ăn mừng chiến thắng thay vì miêu tả cảnh chết chóc.

Lựa chọn miêu tả đó của tác giả dân gian có ý nghĩa gì?

→ Khát vọng của nhân dân gửi gắm vào những cuộc chiến tranh đóng vai trò “*bà đỡ của lịch sử*”.

3. Cách đọc hiểu văn bản sử thi

Xác định thời gian, không gian sử thi: cổ đại, gắn liền với cuộc phiêu lưu của những người anh hùng.

Xác định nhân vật anh hùng sử thi: Hội tụ nhiều vẻ đẹp, đại diện cho cộng đồng.

Xác định được cốt truyện chính: Xoay quanh cuộc phiêu lưu của những người anh hùng và những yếu tố kì ảo tô đậm thêm cho kì tích ấy.

Xác định ngôi kể.

Xác định lời của nhân vật và lời của người kể chuyện.

Xác định cảm hứng chủ đạo của văn bản sử thi: Ca ngợi người anh hùng với các kì tích.

Rút ra tình cảm, cảm xúc của tác giả sử thi.

VẬN DỤNG LIÊN HỆ

Câu 1: Là một nhà lãnh đạo trong tương lai, em cần học hỏi từ người anh hùng Đăm Săn những phẩm chất nào?

Câu 2: Nêu vai trò của các sáng tác sử thi Tây Nguyên trong bối cảnh hiện nay. Theo em cần làm gì để những giá trị tinh thần ấy được giới trẻ đón nhận, để văn hóa Tây Nguyên nói chung và giá trị văn học dân gian không bị mai một?

Vấn đề 1: Các phẩm chất cần có của một người lãnh đạo

```
graph TD; A[Vấn đề 1: Các phẩm chất cần có của một người lãnh đạo] --> B[Tinh thần trách nhiệm xây dựng cộng đồng]; A --> C[Trọng danh dự biết chiến đấu chống lại các thế lực thù địch để bảo vệ danh dự cộng đồng]; A --> D[Biết tập hợp sức mạnh và tinh thần đoàn kết toàn dân]; A --> E[Dám đương đầu với khó khăn, thử thách, lòng dũng cảm, tinh thần hiệp nghĩa];
```

Tinh thần
trách nhiệm
xây dựng
cộng đồng

Trọng danh dự
biết chiến đấu
chống lại các
thế lực thù
địch để bảo vệ
danh dự cộng
đồng

Biết tập
hợp sức
mạnh và
tinh thần
đoàn kết
toàn dân

Dám đương
đầu với khó
khăn, thử
thách, lòng
dũng cảm,
tinh thần
hiệp nghĩa

Vấn đề 2: Vai
trò và cách
bảo tồn sử thi
Tây Nguyên:

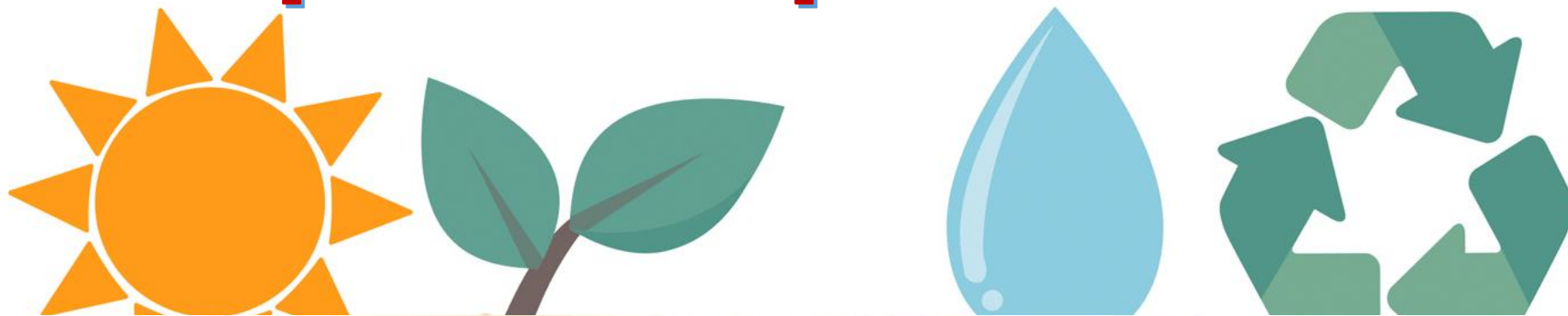

Phản ánh đời sống văn hóa
tinh thần người Tây Nguyên.

Khẳng định những phẩm
chất của người anh hùng.

Tuyên truyền để mọi người, đặc biệt là giới trẻ nâng
cao nhận thức về giá trị và ý nghĩa của việc bảo tồn
văn học dân gian, trong đó có sử thi Tây Nguyên.

DỰ ÁN THỰC HÀNH

Nhóm 1+ 2: Vẽ tranh minh họa nội dung của đoạn trích.

Nhóm 3 + 4: Đóng vai một hoạt cảnh trong đoạn trích.

Rubric đánh giá sản phẩm học tập nhóm

Nhiệm vụ	Mức 1	Mức 2	Mức 3
Vẽ tranh minh hoạ nội dung văn bản (10 điểm)	Các nét vẽ chưa đẹp và bức tranh còn đơn điệu về hình ảnh, màu sắc. (5 – 6 điểm)	Các nét vẽ đẹp nhưng bức tranh chưa thật phong phú. (7 – 8 điểm)	Bức tranh với nhiều đường nét đẹp, phong phú, hấp dẫn. (9 - 10 điểm)
Đóng vai diễn lại một hoạt cảnh	Kịch bản đúng hướng nhưng chưa đầy đủ nội dung , diễn viên chưa nhập vai tốt. (5 – 6 điểm)	Kịch bản đủ nội dung nhưng chưa hấp dẫn, các diễn viên diễn có ý thức diễn xuất nhưng chưa tạo được ấn tượng sâu. (7 – 8 điểm)	Kịch bản đầy đủ nội dung và hấp dẫn, cuốn hút người đọc, diễn viên diễn xuất tốt, mang lại cảm xúc cho người xem. (9 - 10 điểm)

Bài tập 2

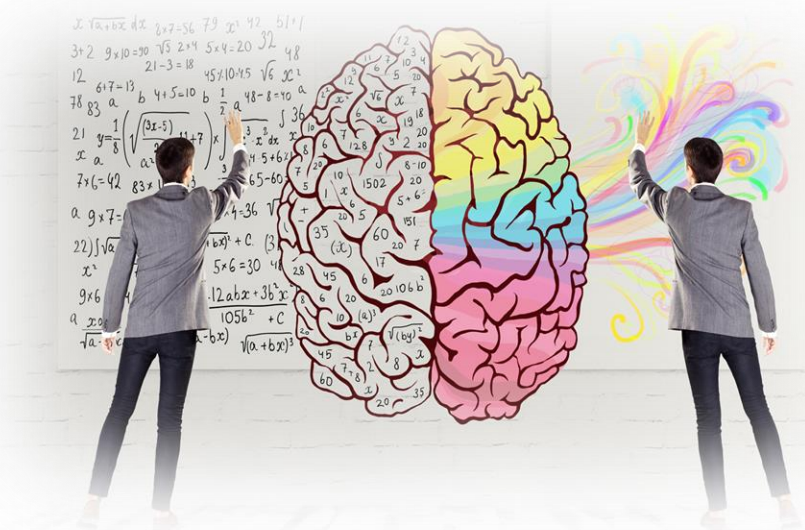

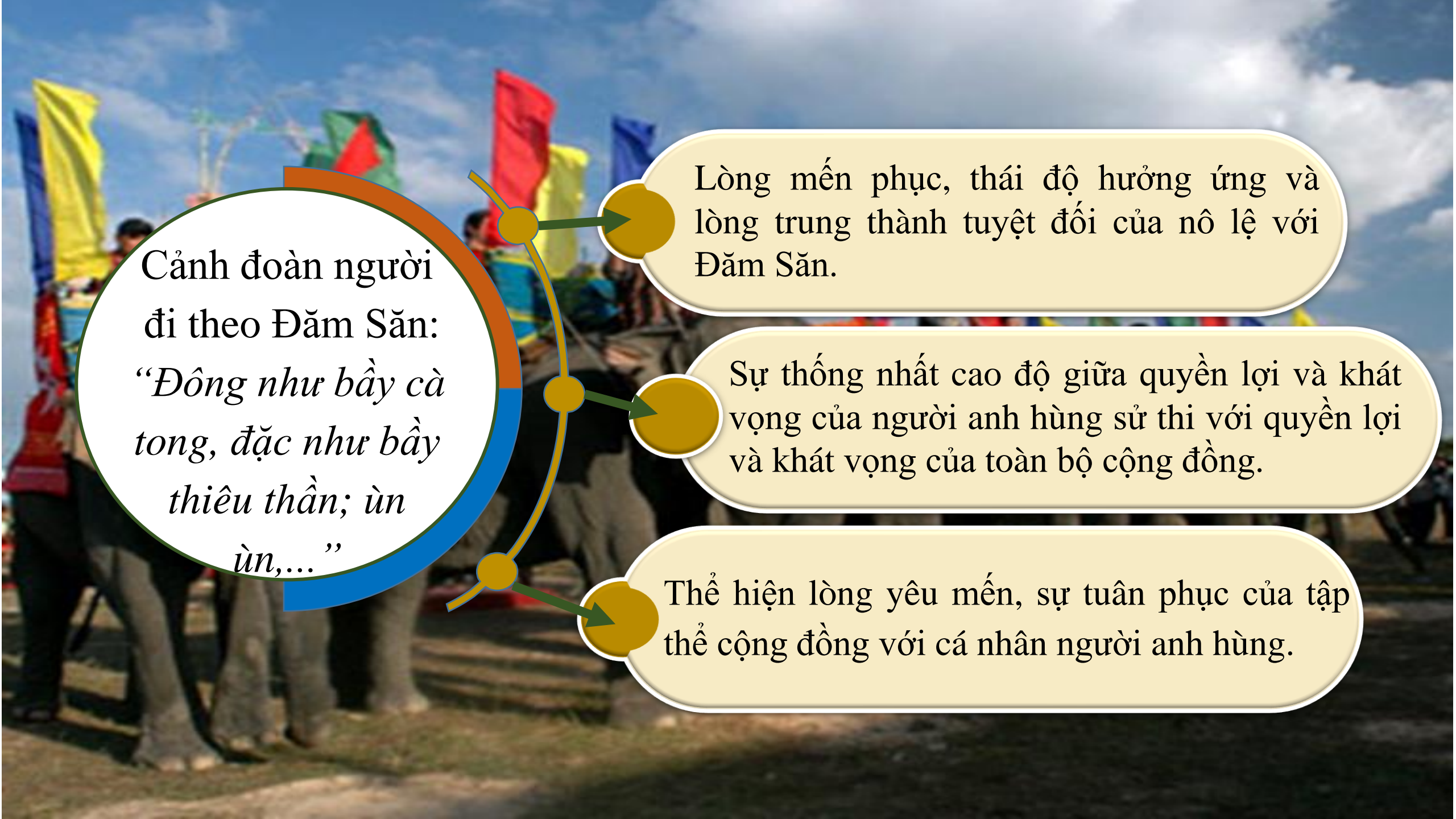
- ❖ Hình tượng ông trời: Thời đại sử thi là thời đại chuyển từ xã hội thần linh sang xã hội con người. Nên các dân tộc luôn có những vị thần bảo trợ. Ông trời là vị thần giúp đỡ và chỉ giúp đỡ cho những con người chiến đấu vì lợi ích cộng đồng. Con người không thể chiến thắng nếu không có sự giúp sức của thần linh. Bản thân Đăm Săn và Hơ Nhị cũng có nguồn gốc xuất thân thần linh.

❖ Song thần linh chỉ là cổ vắn cho người anh hùng, còn quyết định vẫn là con người. Đăm Săn cũng có nguồn gốc thần linh, điều này cho thấy ở Đăm Săn còn hội tụ sức mạnh của cội nguồn. Như vậy người anh hùng tập trung mọi sức mạnh để làm nên chiến thắng.

- Miêu tả song hành, tương phản đối lập 2 từ trường để làm nổi bật Đăm Săn so với Mtao Mxây cả về tài năng, sức lực, phong độ, phẩm chất.
- Nghệ thuật so sánh, phóng đại gắn với những hình ảnh thiên nhiên kì vĩ để làm nổi bật vẻ đẹp và tài năng phi thường của người anh hùng Đăm Săn, kết tinh vẻ đẹp của cộng đồng.
- Ngôn ngữ giàu hình ảnh, từ ngữ có ấn tượng mạnh, động từ mạnh, nhịp điệu vừa cân đối vừa hào hùng. Sử dụng nhiều phép trùng điệp, trùng lặp trong tổ chức câu.

Nghệ thuật

Cảnh đoàn người
đi theo Đăm Săn:
“*Đông như bầy cò
tong, đặc như bầy
thiên thần; ùn
ùn,...*”

Lòng mến phục, thái độ hưởng ứng và lòng trung thành tuyệt đối của nô lệ với Đăm Săn.

Sự thống nhất cao độ giữa quyền lợi và khát vọng của người anh hùng sử thi với quyền lợi và khát vọng của toàn bộ cộng đồng.

Thể hiện lòng yêu mến, sự tuân phục của tập thể cộng đồng với cá nhân người anh hùng.